

Категорія справи № 461/2098/22: **Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них; про повернення дітей до країни постійного місця проживання.**

Надіслано для оприлюднення: **не визначено**. Зареєстровано: **03.10.2023**. Забезпечено надання загального доступу: **03.10.2023**.

Дата набрання законної сили: **27.09.2023**

Номер судового провадження: **61-11754св23**

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

27 вересня 2023 року

м. Київ

справа № 461/2098/22

провадження № 61-11754 св 23

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Синельникова Є. В.,

суддів: Осіяна О. М. (суддя-доповідач), Білоконь О. В., Сакари Н. Ю., Шиповича В. В.

учасники справи:

позивачі: ОСОБА_1 ;

відповідачі: ліцей «Просвіта» Львівської міської ради, Галицька районна адміністрація Львівської міської ради, управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, ОСОБА_2 , ОСОБА_3 ;

третя особа - ОСОБА_4 ;

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 , ОСОБА_5 на постанову Львівського апеляційного суду від 02 травня 2023 року у складі колегії суддів: Ніткевича А. В., Бойко С. М., Копняк С. М.,

ВСТАНОВИВ:

1. Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У квітні 2022 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ліцею «Просвіта» Львівської міської ради, Галицької районної адміністрації Львівської міської ради, управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , третя особа - ОСОБА_4 , про повернення дитини з-за кордону.

Позовна заява мотивована тим, що вона є інвалідом з дитинства, всі обов'язки по вихованню й утриманню дитини - ОСОБА_6 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , здійснюють ОСОБА_5 та ОСОБА_4 . При цьому батьківських прав їй не позбавлено, рішення суду про відібрання дитини не приймалось.

Зазначала, що Галицька районна адміністрація Львівської міської ради видала розпорядження 26 лютого 2020 року № 73 про негайне відібрання від неї малолітньої дитини ОСОБА_6 та влаштування дитини в центр підтримки дітей при ліцеї «Просвіта» Львівської міської ради. Розпорядженням Галицької районної адміністрації Львівської міської ради від 20 березня 2020 року № 105 ОСОБА_6 надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування. З дитиною їй бачитись і спілкуватись не дозволяють, дні та час побачень не встановлюють.

Вказувала, що їй стало відомо, що після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 воєнного стану, малолітню ОСОБА_6 без її відома та без відповідного рішення суду було вивезено за кордон в Республіку Італію або Швейцарію.

Наголошувала, що м. Львів є центром прийому біженців з усієї України, є найсприятливішим політичним, економічним, культурним центром, де бойові дії не ведуться. Тому вважала, що дитину викрадено, оскільки перетин кордону ОСОБА_6 здійснено незаконно, без достатніх правових підстав та на підставі підроблених документів.

Ураховуючи викладене, ОСОБА_1 просила суд ухвалити рішення про негайне повернення дитини - ОСОБА_6 з-за кордону.

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Рішенням Галицького районного суду м. Львова від 25 січня 2023 року у складі судді Радченка В. Є. у задоволенні позову ОСОБА_1 , ОСОБА_5 відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що дитячий будинок сімейного типу, який створено на основі родини ОСОБА_2 , та ОСОБА_3 , в який була влаштована малолітня ОСОБА_6 , після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 воєнного стану, на законних підставах, у супроводі законних представників батьків-вихователів та безпосередньо з метою захисту життя та здоров'я дитини - ОСОБА_6 , тимчасово виїхав за межі України, тому суд не вбачав підстав для задоволення позову про повернення дитини з-за кордону.

Короткий зміст постанови апеляційного суду

Постановою Львівського апеляційного суду від 02 травня 2023 року апеляційну скаргу ОСОБА_5 , ОСОБА_1 задоволено частково.

Рішення Галицького районного суду м. Львова від 25 січня 2023 року скасовано й ухвалено нове судове рішення, яким у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що рішенням виконавчого комітету Львівської міської ради «Про створення дитячого будинку сімейного типу і влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання та спільне проживання» від 28 січня 2022 року № 68, малолітню ОСОБА_6 , як дитину, позбавлену батьківського піклування, влаштовано в дитячий будинок сімейного типу, який створено на основі родини ОСОБА_2 та ОСОБА_3 за адресою: АДРЕСА_1 . У зв'язку з введенням Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 воєнного стану, 08 березня 2022 року малолітня ОСОБА_6 разом з іншими вихованцями будинку сімейного типу, на законних підставах, у супроводі законних представників батьків-вихователів тимчасово виїхала за межі території України. Доказів, які б свідчили про незаконність перетину кордону малолітньою ОСОБА_6 , позивачка суду не надала. Оспорюючи правомірність виїзду дитини за межі території України, позивачка, разом з тим, не ставить питання, кому саме дитина підлягає поверненню, адже за встановленими судом обставинами справи дитина ОСОБА_6 позбавлена батьківського піклування через неможливість матері ОСОБА_1 виконувати батьківські обов'язки, пов'язані з тривалою хворобою, а з урахуванням судового рішення у справі № 461/2084/20, яким відібрано малолітню ОСОБА_6 від її матері ОСОБА_1 , остання не має права на повернення їй доньки до вирішення питання про поновлення піклування матері над дитиною. За вказаних обставин апеляційний суд не вбачав підстав для задоволення позову ОСОБА_1 .

Апеляційним суд також вказав, що суд першої інстанції розглянув позовні вимоги ОСОБА_5 , який з позовом про повернення дитини з-за кордону у цій справі не звертався, позовна заява підписала лише ОСОБА_1 і суд не вирішував питання про права та обов'язки ОСОБА_5 , а тому рішення суду першої інстанції ухвалено з порушенням норм процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи .

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У липні 2023 року ОСОБА_1 , ОСОБА_5 подали до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій просять скасувати постанову Львівського апеляційного суду від 02 травня 2023 року й передати справу на новий розгляд.

Підставами касаційного оскарження вказаного судового рішення заявники зазначають неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального і порушення норм процесуального права, вказували, що суд застосував норми права без урахування висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду від 08 квітня 2020 року у справі № 635/2771/17 (пункт 1 частини другої статті 389 ЦПК України), а також не дослідив належним чином зібрані у справі докази (пункт 4 частини другої статті 389 ЦПК України).

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 серпня 2023 року касаційне провадження у вказаній справі відкрито та витребувано цивільну справу № 461/2098/22 із Галицького районного суду м. Львова.

У вересні 2023 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 вересня 2023 року справу призначено до розгляду у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи.

Аргументи учасників справи

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга мотивована тим, що суд апеляційний суд дійшов помилкових висновків про відсутність підстав для задоволення позову, не врахував, що переміщення дитини за кордон є незаконним, оскільки порушуються права ОСОБА_1 на спілкування та побачення з дитиною - ОСОБА_6 , щодо якої відповідачка не була позбавлена батьківських прав, а також права дитини на особистий контакт з матір'ю ОСОБА_1 та іншими родичами.

Вказували, що апеляційний суд не врахував практику Європейського суду з прав людини щодо повернення дитини з-за кордону з підстав порушення прав матері щодо піклування про дитину та порушення прав дитини на підтримання особистих контактів з батьками та іншими родичами.

Крім того, у порушення вимог статті 19 СК України справа розглянута за відсутності письмового висновку органу опіки та піклування щодо розв'язання спору про повернення дитини з-за кордону.

Також заявники вважали, що суд апеляційної інстанції дійшов неправильного висновку про те, що ОСОБА_5 з позовними вимогами у цій справі не звертався через не підписання ним позовної заяви, чим порушив право останнього на звернення до суду, передбачене статтею 55 Конституції України та частиною першою статті 4 ЦПК України.

Відзив на касаційну скаргу не надійшов.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Згідно з розпорядженням Галицької районної адміністрації Львівської міської ради від 26 лютого 2020 року № 73, з урахуванням внесених розпорядженням 03 березня 2020 року № 79 змін, малолітню ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, відібрано від її матері ОСОБА_1 та влаштовано в Центр підтримки дітей при ліцеї «Просвіта» Львівської міської ради за адресою: АДРЕСА_2 (а. с. 6, 7, т. 1).

Розпорядженням Галицької районної адміністрації від 20 березня 2020 року № 105 малолітній ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування. Із вказаного розпорядження також відомо, що відомості про батька малолітньої ОСОБА_6 внесені за вказівкою матері відповідно до частини першої статті 135 Сімейного Кодексу України. Мати дитини - ОСОБА_1 у зв'язку з тривалою хворобою не може виконувати свої батьківські обов'язки (висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про наявність у батька, матері дитини тривалої хвороби, яка перешкоджає виконанню батьківських обов'язків від 17 березня 2009 року № 701) (а. с. 8, т. 1).

Рішенням виконавчого комітету Львівської міської ради «Про створення дитячого будинку сімейного типу і влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання та спільне проживання» від 28 січня 2022 року № 68, малолітню ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, влаштовано в дитячий будинок сімейного типу, який створено на основі родини ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, та ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, за адресою: АДРЕСА_1 (а. с. 54, т. 1).

Відповідно до витягу з наказу ліцею «Просвіта» Львівської міської ради від 10 лютого 2022 року № 6-У, ОСОБА_7 відрхована зі складу учнів 6-го класу з 10 лютого 2022 року (а. с. 12, т. 1). Підставою для винесення вказаного наказу було рішення виконавчого комітету Львівської міської ради «Про створення дитячого будинку сімейного типу і влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання та спільне проживання» від 28 січня 2022 року № 68 та заява ОСОБА_3 про перехід дитини на навчання до іншої школи.

В подальшому, дитина ОСОБА_6 прийнята на навчання в 6 клас середньої загальноосвітньої школи № 97 м. Львова (а. с. 178, т. 1).

Судом апеляційної інстанції встановлено, що малолітня ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, перебуваючи в будинку сімейного типу, після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 воєнного стану, 08 березня 2022 року разом з іншими вихованцями будинку сімейного типу, у супроводі законних представників батьків-вихователів тимчасово виїхала за межі території України.

Також апеляційним судом встановлено, що рішенням Галицького районного суду м. Львова від 24 лютого 2021 року, яке набрало законної сили, у справі № 461/10261/20 відмовлено у задоволенні позову ОСОБА_1 до Галицької районної адміністрації Львівської міської ради про скасування розпоряджень: від 26 лютого 2020 року № 73 «Про негайне відібрання малолітньої дитини ОСОБА_6 від її матері - ОСОБА_1 та влаштування дитини в притулок для дітей «СуСД» ЛЮДА за адресою: АДРЕСА_3»; від 03 березня 2020 року № 79 «Про внесення змін у розпорядження Галицької районної адміністрації Львівської міської ради «Про негайне відібрання малолітньої дитини ОСОБА_6 від її матері - ОСОБА_1 та влаштування дитини в притулок для дітей «СуСД» ЛЮДА за адресою: АДРЕСА_3»; від 20 березня 2020 року № 105 «Про надання малолітній ОСОБА_6 статусу дитини, позбавленої батьківського піклування»; від 07 липня 2020 року № 189 «Про внесення змін у розпорядження Галицької районної адміністрації Львівської міської ради від 20 березня 2020 року № 105 «Про надання малолітній ОСОБА_6 статусу дитини, позбавленої батьківського піклування».

Рішенням Галицького районного суду м. Львова від 03 листопада 2022 року, залишеним без змін постановою Львівського апеляційного суду від 02 лютого 2023 року, у справі № 461/2084/20, задоволено позов Галицької районної адміністрації Львівської міської ради, як органу опіки і піклування, до ОСОБА_1, треті особи: середня загальноосвітня школа № 22 ім. В. Стефаніка м. Львова, Львівський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Центр підтримки дітей при ліцеї «Просвіта» Львівської міської ради, про відібрання дитини від матері без позбавлення її батьківських прав. Відібрано малолітню ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, від її матері - ОСОБА_1, без позбавлення її батьківських прав та передано Галицькій районній адміністрації Львівської міської ради, як органу опіки і піклування.

2. Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Згідно зі статтею 388 ЦПК України судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд.

Згідно з пунктами 1, 4 частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; якщо судові рішення оскаржуються з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Касаційна скарга ОСОБА_1, ОСОБА_5 задоволенню не підлягає

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Відповідно до вимог частин першої, другої статті 400 ЦПК України переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які передбачені пунктами 1, 3, 4, 8 частини першої статті 411, частиною другою статті 414 цього Кодексу, а також у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги.

Частиною першою статті 402 ЦПК України передбачено, що у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Встановлено й це вбачається із матеріалів справи, що оскаржуване судове рішення суду апеляційної інстанції ухвалено з дотриманням норм матеріального та процесуального права, а доводи касаційної скарги цих висновків не спростовують.

Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частиною першою статті 8 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку.

Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці (частина перша статті 12 Закону України «Про охорону дитинства»).

Згідно із частинами другою та четвертою статті 155 СК України батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом.

Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року, що ратифікована Україною 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року (далі - Конвенція про права дитини), яка в силу положень статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства, встановлено, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння.

Відповідно до статті 3 Конвенції про права дитини в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

За змістом статті 9 Конвенції про права дитини держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування (стаття 18 Конвенції про права дитини).

Згідно зі статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» (далі - Конвенція про захист прав людини) кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Статтею 1 Закону України «Про охорону дитинства» визначено, що діти, позбавлені батьківського піклування - діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібраним у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Таке саме визначення дітей, позбавлених батьківського піклування, міститься в частині першій статті 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (далі - Закон).

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є, зокрема, створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів; забезпечення пріоритету форм влаштування; захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей; створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя; забезпечення права на здоровий розвиток; забезпечення соціально-правових гарантій; створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги; формування системи соціальної адаптації; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці; належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями (стаття 3 Закону).

За умови втрати дитиною батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ї громадян України - на усиновлення, під опіку або піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. Порядок передачі дітей на усиновлення, виховання та спільне проживання в прийомні сім'ї або дитячі будинки сімейного типу затверджується Кабінетом Міністрів України (частини перша, четверта статті 6 Закону).

Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 (далі - Порядок), визначено механізм провадження органами опіки та піклування такої діяльності.

Пунктом 35 Порядку передбачено, що після встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, районна, районна у м. Києві та Севастополі держадміністрація, виконавчий орган міської, районної в місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади за місцем походження такої дитини вживає вичерпних заходів до влаштування її в сім'ю громадян України (усиновлення, під опіку, піклування, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу). Під час визначення форми влаштування в інтересах дитини мають бути враховані обставини, за яких дитина втратила батьківське піклування, її життєвий шлях, родинні зв'язки, наявність братів і сестер, контакти із соціальним оточенням, стан здоров'я, освіта, інші потреби.

У рішенні від 16 липня 2015 року справі «Мамчур проти України» (заява № 10383/09) Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) зауважував, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним.

У рішенні ЄСПЛ від 07 грудня 2006 року у справі «Хант проти України» суд наголосив, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що розпорядженням Галицької районної адміністрації від 20 березня 2020 року № 105 малолітній ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування.

Рішенням виконавчого комітету Львівської міської ради «Про створення дитячого будинку сімейного типу і влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання та спільне проживання» від 28 січня 2022 року № 68, малолітню ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, влаштовано в дитячий будинок сімейного типу, який створено на основі родини ОСОБА_2 та ОСОБА_3 за адресою: АДРЕСА_1.

У зв'язку з введенням Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 воєнного стану, 08 березня 2022 року малолітня ОСОБА_6 разом з іншими вихованцями будинку сімейного типу у супроводі законних представників батьків-вихователів тимчасово виїхала за межі території України.

Звертаючись до суду з позовом про повернення дитини з-за кордону позивачка зазначала, що малолітню ОСОБА_6 вивезено за кордон без її відома та без відповідного рішення суду. При цьому батьківських прав щодо малолітньої ОСОБА_6 їй не позбавлено, рішення суду про відібрання дитини відсутнє. Стверджувала, що перетин кордону ОСОБА_6 здійснено незаконно, без достатніх правових підстав та на підставі підроблених документів, у зв'язку з чим вона позбавлена права на піклування дитини.

За правилами доказування, визначеними статтями 12, 81 ЦПК України, кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

У відповідності до статті 89 ЦПК України суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Умови перетинання державного кордону громадянами України у період дії воєнного стану, в тому числі дітьми, позбавленими батьківського піклування, визначено Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою

Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57 з відповідними змінами, у пункті 2-3 яких визначено, що виїзд за межі України дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, форми власності та підпорядкування на цілодобове перебування, здійснюється у супроводі законного представника або іншої уповноваженої ним особи та за наявності: паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини (за відсутності паспорта громадянина України)/ документів, що містять відомості про особу, на підставі яких Державна прикордонна служба України (далі - Держприкордонслужба) дозволить перетин державного кордону; наказу директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, або особи, яка його заміщує, про виїзд дітей за межі України; письмового погодження за підписом голови або заступника обласної військової адміністрації (засвідченого печаткою) про дозвіл на виїзд за межі України дітей, погодженого з Національною соціальною сервісною службою України (далі - Нацсоцслужба). Таке погодження може надаватися за допомогою електронних засобів зв'язку. У разі неможливості отримати таке погодження обласної військової (військово-цивільної) адміністрації дозвіл на виїзд за межі України дітей за запитом директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, надає Нацсоцслужба, про що повідомляє Мінсоцполітики протягом одного робочого дня з наданням відомостей про дітей, супроводжуваних осіб/особу, державу остаточного перебування; запрошення установ, організацій різних типів та форм власності, які уповноважені державою остаточного перебування дітей або органами місцевого самоврядування такої держави на здійснення заходів щодо прийому та супроводу дітей з інших країн. У запрошенні зазначається держава остаточного перебування дітей, кількість та категорія дітей, умови їх перебування, відповідальна організація, яка буде супроводжувати дітей протягом усього періоду їх перебування за межами України, гарантії щодо повернення дітей на територію України.

Вирішуючи спір, апеляційний суд, враховуючи вказані норми матеріального права, встановивши обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, надавши належну оцінку поданим доказам, дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про повернення дитини з-за кордону, оскільки позивачкане надала доказів, які б свідчили про незаконність перетину кордону малолітньою ОСОБА_6 . Дитина виїхала за межі України на законних підставах, у супроводі законних представників батьків-вихователів будинку сімейного типу, в який була влаштована після надання їй статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, цей виїзд має тимчасовий характер та пов'язаний із захистом життя та здоров'я дитини у період дії воєнного стану.

Апеляційним судом враховано, що розпорядження Галицької районної адміністрації Львівської міської ради від 26 лютого 2020 року № 73 про негайне відібрання малолітньої ОСОБА_6 від її матері ОСОБА_1 та влаштування дитини в притулок для дітей; від 20 березня 2020 року № 105 про надання малолітній ОСОБА_6 статусу дитини, позбавленої батьківського піклування та рішення виконавчого комітету Львівської міської ради від 28 січня 2022 року № 68 в частині влаштування малолітньої ОСОБА_6 в дитячий будинок сімейного типу, на час виїзду дитини за межі України були чинними та в судовому порядку протиправними не визнавались.

Апеляційним судом також враховано, що рішенням Галицького районного суду м. Львова від 03 листопада 2022 року, залишеним без змін постановою Львівського апеляційного суду від 02 лютого 2023 року, у справі № 461/2084/20, задоволено позов Галицької районної адміністрації Львівської міської ради, як органу опіки і піклування, про відібрання малолітньої ОСОБА_6 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , від її матері - ОСОБА_1 , без позбавлення її батьківських прав та передано Галицькій районній адміністрації Львівської міської ради, як органу опіки і піклування.

Постановою Верховного Суду від 12 червня 2023 року касаційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення; рішення Галицького районного суду м. Львова від 03 листопада 2022 року та постанову Львівського апеляційного суду від 02 лютого 2023 року залишено без змін.

За обставин, встановлених судами у справі № 461/2084/20 убачається, що мати дитини ОСОБА_1 , 1992 року народження, є особою з інвалідністю з дитинства 2-ої групи, перебуває на диспансерному обліку в психоневрологічному диспансері і за станом здоров'я не може опікуватися дитиною; малолітня ОСОБА_6 з 10 березня 2017 року перебувала на обліку дітей, які опинились в скрутних життєвих обставинах, а розпорядженням Галицької районної адміністрації № 105 від 20 березня 2020 року їй надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування; органом опіки та піклування визнано умови проживання дитини небезпечними для психоемоційного стану та її здоров'я; встановлено факт недогляду дитини з боку матері, погана успішність навчання та часте невідвідування нею школи, що, враховуючи вік дитини, є неприпустимим, та підтверджує винну поведінку матері в ухиленні від виховання дитини та у свідомому нехтуванні батьківськими обов'язками; наявне письмове повідомлення малолітньої про можливість суїциду.

У справі № 461/2084/20 суди зробили висновок про те, що відібрання малолітньої ОСОБА_6 від її матері ОСОБА_1 без позбавлення батьківських прав відповідає єдиним способом захисту прав і якнайкращого забезпечення її інтересів та максимально можливою мірою виживання і здорового розвитку дитини.

Отже, за встановленими судом обставинами справи дитина ОСОБА_6 позбавлена батьківського піклування через неможливість матері ОСОБА_1 виконувати батьківські обов'язки, пов'язані з тривалою хворобою.

Обставин незаконного перебування дитини за кордоном судом не встановлено. Також апеляційний суд правильно виходив із того, що повернення дитини у період військових дій України з російською федерацією не відповідатиме її інтересам, оскільки становить загрозу для її життя.

Слід зазначити, що встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Це передбачено статтями 77, 78, 79, 80, 89, 367 ЦПК України. Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів (постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц, провадження № 14-446ц/18).

Колегія суддів погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для задоволення позовної вимоги ОСОБА_1 про повернення дитини з-за кордону, оскільки позивачем не доведена незаконність перетину кордону малолітньою ОСОБА_6 .

Таким чином, оскаржуване судові рішення апеляційного суду у межах доводів касаційної скарги ґрунтується на правильно встановлених фактичних обставинах справи, яким надана належна правова оцінка, правильно застосовані норми матеріального права, що регулюють спірні правовідносини, і суд під час розгляду справи не допустив порушень процесуального закону, які призвели або могли призвести до неправильного вирішення справи.

Не заслуговують на увагу доводи касаційної скарги про порушення прав ОСОБА_1 на спілкування та побачення з дитиною у зв'язку з її виїздом за кордон, а також прав дитини на особистий контакт з матір'ю.

Так, зі змісту частини п'ятої статті 256-7 СК України та пункту 16 Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564, убачається, що вихованці мають право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, крім випадків, коли це може заподіяти шкоду їх життю, здоров'ю та моральному вихованню. Форми такого спілкування визначають органи опіки та піклування за погодженням з батьками-вихователями та за участю соціальних працівників або фахівців із соціальної роботи, які здійснюють соціальне супроводження сімей.

ОСОБА_1 не надала суду доказів, як б свідчили про те, що вона зверталась до органу опіки та піклування щодо визначення зустрічей з дитиною на період її перебування в будинку сімейного типу і що такий дозвіл їй було надано. При цьому, позивачка не позбавлена можливості підтримувати контакт з дитиною засобами телефонного або іншого засобу зв'язку.

Доводи касаційної скарги про порушення апеляційним судом права ОСОБА_5 на звернення до суду є безпідставними.

Статтею 15 ЦК України передбачено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Відповідно до частини першої статті 16 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

Відповідно до статті 48 ЦПК України сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач.

Суд, розглядаючи справу, повинен вирішити питання про правильність визначення процесуальної правосуб'єктності сторін, зокрема, що позивач дійсно є суб'єктом тих прав, законних інтересів та юридичних обов'язків, які становлять зміст спірних правовідносин і з приводу яких суд повинен ухвалити судові рішення.

Відповідно до частини першої статті 13 ЦПК України суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

При розгляді справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначених цим Кодексом. Заявами по суті справи є: позовна заява; відзив на позовну заяву (відзив); відповідь на відзив; заперечення; пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (частини перша-друга статті 174 ЦПК України).

У позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування. Позовна заява подається до суду в письмовій формі і підписується позивачем або його представником, або іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи (частини перша-друга статті 175 ЦПК України).

Встановивши, позовна заява підписала лише ОСОБА_1, із позовної заяви не вбачається порушення, невизнання чи оспорювання прав ОСОБА_5, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що позов у цій справі ОСОБА_5 не подавався.

Посилання касаційної скарги на неврахування апеляційним судом висновків, викладених у постановках Верховного Суду, є безпідставним, оскільки висновки суду апеляційної інстанції не суперечать висновкам, викладеним у зазначених заявниками у касаційній скарзі постановках.

Інші доводи касаційної скарги зводяться до незгоди з висновками апеляційного суду стосовно установлення обставин справи, містять посилання на факти, що були предметом дослідження й оцінки апеляційним судом, який їх обґрунтовано спростував. В силу вимог вищезгаданої статті 400 ЦПК України суд касаційної інстанції не вправі встановлювати нові обставини та переоцінювати докази.

Відповідно до статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права. Не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а постанову апеляційного суду - без змін.

Щодо судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України суд касаційної інстанції вирішує питання про розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки касаційну скаргу залишено без задоволення, підстави для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої та апеляційної інстанції, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, відсутні.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1, ОСОБА_5 залишити без задоволення.

Постанову Львівського апеляційного суду від 02 травня 2023 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набуває законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий

Є. В. Синельников

Судді:

О. В. Білоконь

О. М. Осіян

Н. Ю. Сакара

В. В. Шипович